ముని పలుకు

శ్రీరామచంద్రమూర్తి భగవంతుఁడా కాఁడా అను విషయమునుగూర్చి చర్చ చేయుటకు నాకుద్దేశముగాని, సమర్థతగాని, యవసరముగాని, ప్రయోజనముగాని లేదు. వాదప్రతివాదములు పాండిత్య వాగ్యుద్ధనైపుణ్యాదివిశేషముల వెల్లడింపఁగలుగునేకాని, సంసరణ సాగరతరణోపాయమగు భక్తినిమాత్రము కలిగింపఁజాలవు. భక్తికి మూలము విశ్వాసము - విశ్వాసమునకుమూలము పూర్వజన్మకృతపుణ్యము-ఆ పుణ్యమునకుమూలము సద్బుద్ధి-ఆ సద్బుద్ధికిమూలము పరమేశ్వరానుగ్రహము-కావున అమూల్యమగుకాలమును వ్యర్థవాదనకై వినియోగింపక, మనమందఱము విశ్వాసానుసారముగా బుధ్యనుసారముగా శక్త్యనుసారముగా సర్వశక్తుని-సర్వజ్ఞుని-సర్వవ్యాపిని-అత్యద్భుతజగ

న్నాటకసూత్రధారుని — అనిర్వచనీయప్రభావుని — శ్రీమన్నారాయణుని సేవించి జన్మసాఫల్యమునొందఁ బ్రయత్నింతము. పాఠకులకిదియె నా నమస్కారపూర్వకవిజ్ఞాపనము.

హిందువులకు రామభక్తి బోధింపబూనుట కమ్మరవీధిని సూదు లమ్ముటవంటిది. ఆ సేతుహిమాచలపర్యంతము సర్వప్రదేశముల శ్రీరామసంకీర్తనలు జరుగుచుండును. రాముకోవెలలేని కుగ్రామమైనను లేదు. రామప్రశంసచేయని కుకవియైనను లేఁడు. రామనామము చెవిసోఁకినంతనె యొడలు పులకరింపని కుజనుఁడైనను లేఁడు. భారతీయులకు సీతారాముల పవిత్రచరిత్ర ప్రాణములకంటెను మధురాయమానమైనది. వాల్మీకి రామాయణము, తులసీదాసురామాయణము, కంభరామాయణము, భాస్కరాదుల ఆంధ్రీకృతరామాయణములు, కాళిదాసాదుల

రఘువంశాదికావ్యరాజములు, త్యాగరాజస్వామికృతులు, రామదాసు కీర్తనలు, సీతమ్మ పెండ్లి పాటలు, పాదుకాపట్టాభిషేకాదినాటకములు, దాశరథీత్యాదిశతకరత్నములు, పురాణకాలక్షేపములు, హరికథలు, "లవకుశ" మొదలగు టాకీలు సుప్రసిద్ధభరతదేశప్రజనుల శ్రీరామాను రాగసంపత్తిని వేనోళ్ళఁజాటుచు. శ్రీరామావతారతత్త్వమునకు వ్యతిరే కముగా ఎవరేమిచెప్పినను ఎవరేమిచేసినను ఎవరేమివ్రాసినను మనవా రి రామభక్తి అణుమాత్రమైనను తగ్గదుతగ్గదని నొక్కివక్కాణించుట కాధారములుగదా. కాఁబట్టి, యీ రాఘవశతకప్రణీతప్రశంసనీయుఁడు కాకపోయినను త్యజింతవ్యుఁడుకాకపోఁడు.

ఉడుతభక్తిని స్మరించి నాకుఁదోఁచినట్లీశతకము రచించితిని. ఇది రెండవకూర్పు. క్రొత్తపద్యములుకొన్ని యిందుఁజేర్పఁబడినవి.

అంత్యమువర్ణలోపముగా "జన్మకర్మ" శబ్దప్రయోగమును, అర్థసౌలభ్యమునకై కొన్నిచోట్ల విసంధులును, మఱికొన్నితావుల సరళాదేశనిరాకరణమును, రేఫఱకారమైత్రియును అఖండయతియు నీతిభక్తిప్రబోధమునకై భావపునరుక్తియు నేను బుద్ధిపూర్వకముగా నొనరించినవే. మఱియు నెట్టిస్ఖాలిత్యములున్నను పాటింపవలదనియు, నేనెంత గ్రాంధిక భాషాభిమానినైనను సముచితసంస్కారవిముఖుఁడఁగాననియు, సరసహృదయులగు పాఠకులకందఱకును మనవిచేయుచున్నాను. నాకుఁబ్రోత్సాహముగలిగించిన ఆంధ్రసోదరీసోదరమణులకు మిక్కిలికృతజ్ఞుఁడను.

శ్రీసీతారాములకు జే!

జనమంచి సీతారామస్వామి,

అనకాపల్లి.

అనకాపల్లి పురపాలక సంఘోన్నతవిద్యాలయ ప్రధానోపాధ్యాయులు

శ్రీ అడిదము నారాయణమూర్తి, యం.యె.,యల్.టి.గారి

సాహాయ్యము

పంచరత్నములు.

1. ధీయుతుఁడుర్వ బుధేశ్వరవిధేయుఁడు ధర్మపరుండునైన నా
రాయణమూర్తి యీ శతకమచ్చుపడంగ మహాదరంబుతో
సాయమొనర్చె విత్తమునొసంగి; కృతజ్ఞతఁజూపఁబద్యముల్
వ్రాయుచుఁగాని తద్ఘనత వర్ణనసేయఁదరంబె రాఘవా॥

2. అడిదమువంశభూషణములైన కవీంద్రులు దాతలెందఱో
పుడమిజనించి సద్యశముఁబొందిరి దేశమునందుఁగాన నీ
తఁడును సుకార్యముల్ సలిపి ధన్యతనొందఁడె; మల్లెపువ్వులే
పొడమునుగాని మల్లియకుఁబుట్టునె సౌరభహీనపుష్పముల్॥

3. ఏరికినైన దానమొనరించుటయన్నను దైవభక్తిస
త్కారముచేయుటన్నను నఖండముదంబుగాంచి యెంతయో
నేరుపుమీఱవర్తిలుచు నిత్యము సత్కృతులాచరించు నా
ధీరునిఁదత్సతీమణి నుతింపకపోదురె యెట్టివారలున్॥

4. "స్వార్థమునకె పాటుపడెడువారెగాని
త్యాగమంతగఁజేయు నుద్యోగులెవరు!
పైకి శ్రీరంగనీతులు పల్కవచ్చుఁ
జేతులార డబ్బువ్యయముసేయఁగలరె
పుణ్యుఁడైన నారాయణమూర్తి కరణి!

5. అతఁడుఁదత్కుటుంబంబును నఖిలశుభము
లంది వర్ధిల్లునట్లు నేనాచరింతుఁ
బ్రార్థనము నీకు సతతంబుఁబరమపురుష!
సకలహృద్వర్తి! శ్రీరామచంద్రమూర్తి!

— జ. సీ.

రాఘవశతకము.

శ్రీరఘురామచంద్రయని చిత్తము రంజిలనొక్కమాటు నీ
పేరుస్మరించినంతఁదనివింగని యీకలికాలమానవుఁ
గారుణికత్వముట్టిపడఁగాఁచెదవంచు నెఱింగి మానసం
బారఁగ నీకుఁబద్యకుసుమాంజలి సేయుదునయ్య రాఘవా॥ 1

* * *

రాముఁడుపూర్వకాలమున రాజయి కీర్తినిఁజెందెఁగాన శ్రీ
రాముఁడు దేవుఁడేయనుచు, ఁ బ్రార్థనసేయుట వెఱ్ఱిగాదె యం
చీమహినెవ్వరేని నను హేళనచేసినఁజేయనిమ్ము నా
కేమికొఱంతవాటిలు? నభీష్టవిధంబున భక్తుఁడైనచో
నేమనుజుండుగాని తరియించుఁగదా భవవార్ధి రాఘవా॥ 2

* * *

పరులప్రశంసనొందుటకె భక్తినిజూపెడు దొంగకంటె ని
బ్బరముగ నాస్తికత్వమునవర్తిలు మూర్ఖుఁడె శ్రేష్ఠుఁడుర్వరన్
పరమతనిందసేయుటకుఁ బ్రాజ్ఞతమీఱ నిదర్శనంబులన్
బరులకు నచ్చఁజెప్పఁగల బ్రహ్మవిదుండెవఁడయ్య రాఘవా। 3

నమ్మకమేది మానసమునంగలదో యది తోఁపఁజేయు మా
ర్గమ్ముల దైవభావనయుఁ బ్రార్థనపూజనసేవనాది కృ
త్యమ్ములుఁ జేయ హక్కుగలదందఱకున్; మఱియేల వ్యర్థ వా
దమ్ములు? నీ యనుగ్రహముదక్క నిఁకేదియు వద్దు రాఘవా॥ 4

* * *

ధరణిని రామనామజపతత్పరతామహిమంబుచేత నెం
దఱో భవసాగరోత్తరణధన్యత గాంచి, యఖండమోక్షరా
జ్యరమకు శాశ్వతాధిపతులైరని వింటినిగాన నేను నా
నిరుపమభాగ్యమొందఁదగు నిష్కపటోద్యమమాచరింతు, నే
యరమర లేక తోడ్పడవె యడ్డములన్నియుఁ దీర్చి రాఘవా॥ 5

పోతనభాస్కరాదికవిపుంగవులట్లు కవిత్వమల్లఁగా
నాతరమానె యెన్నఁడయినన్? తలిదండ్రులు ముద్దుఁగుఱ్ఱనిన్
సైతము ముక్కువందనిపి సంతసమొందకపోరుగాన, ఆ
రీతినె నీవు నా పయిని ప్రేమరసంబొలికింపు రాఘవా॥ 6

* * *

ఎన్నోనాటకముల్ మఱెన్నొకథలింకెన్నోప్రబంధంబులె
న్నెన్నోపాటలు నిన్నుఁగూర్చి వెలసెన్ బృథ్వీతలంబందహా!
యెన్నన్ నీచరితంపుమాధురికి నీడేలేదుస్వామీ! అదే
నన్నీరీతిభవత్ప్రశంసకునుబూనంజేసెఁగా! రాఘవా! 7

ఎంచగరాని ప్రేమమున నీనిటు చెప్పెదనాంధ్రపద్యముల్
మంచివిగాక పోయినను మానసమందలి భావమెంచి మ
న్నించెదొ చిన్నపుచ్చెదవొ యెట్లయినన్ సరె యేమిచేయుదున్!
కొంచెము పింఛీయున్నపుడు గొప్పదియెట్లగు రొట్టె? రాఘవా॥ 8

* * *

ఏలికవన్న భావమున నెవ్వరు నీకొఅకేమొసంగిరన్
శీలముఁబట్టి గారవము చేసి గ్రహింతువుదాని, గానిచో
ఏలభుజింతువా శబరియిచ్చిన యెంగిలిపండ్లుమున్పు; నీ
లీలను భక్తులన్ దనుప లేఁడు మఱేవిభుఁడైన రాఘవా॥ 9

ఏఁదలపెట్టినట్టి పనియెంతయుగొప్పది, కాని, నేరుపే
లేదయ; నైన నేమిఁకఁజలింపను; సేతువుగట్టువేళ నీ
పాదటంపోయినా వుడుతయాచరణంబున కట్టులిప్పుడున్
నీదయ వెల్లడింతువసి నేనునునమ్మితినోయి రాఘవా॥

* * *

తియ్యఁగనుండుఁదేనియలు, తియ్యఁగనుండును పంచదారయున్
తియ్యఁగనుండునిక్షువును, తియ్యఁగనుండు నరంటిపండులున్
తియ్యనివట్టివెన్నొ జగతిన్ గల; వైనను, రామనామపుం
దియ్యఁదనంపుసాటియగు తియ్యనయొండును లేను రాఘవా॥

ఇడుమలఁ బెట్టితెంచు నిను నెన్నఁడు దూఱనయా మహాప్రభూ
కడు దయనీకుఁ గల్గుటయె కారణమంచు నుడోఁచు వానినేఁ
బడుటకు; లోక మెట్టిదో విపత్తులు తెల్పఁగఁ జాలినట్లు తె
వ్వఁడు సహింపలేఁడనుభవంబె ప్రశస్తపుటాజ్ఞ, రాఘవా॥ ౬౨

* * *

ఒకనిఁ గవీంద్రుఁగాను, మఱియొక్కని భక్తవరేణ్యుఁగాను, వే
ఱొకని నివాగ్మిఁగాను, నిఁకనొక్కని నాయకుఁగాను, లోకమం
దొకనికి లేని ప్రజ్ఞ మఱియొక్కనికుండునటుల్ సృజింతువ
య్యకరుణ నీవు మానవులనందఱ నద్భుతలీల! రాఘవా॥ ౬౩

సిరియున్నందునఁగాక వేఱుగతిఁగొంచెంబేనియుఁ గౌరవా
దరసేవార్హతలేని మానవులచెంతంజేరి మండాడుచుఁ
ధరపై జీవనయాత్ర సల్పుటతిచింతాహేతువౌనక్కటా!
పరులన్ వేఁడుటకంటె సత్కవికి నాపత్తేదయా? రాఘవా॥ 14

* * *

ఏయుద్యోగమొచేయఁబూనకయె, తానెవ్వారిఁ బ్రార్థింపకే
మాయల్ పన్నక యీకలిన్ నరుఁడు సంసారాంబుధిన్ దాఁటలేఁ
డేయుంచెందఱో పల్కుమాటయు నిజంబేమైనఁగావచ్చు; నీ
దే యాబాధఁదొలంచుభారమును తండ్రీ ప్రోవవే రాఘవా॥ 15

బమ్మెరపోతరాజు కవిపట్టపురాజయి, భూమిరాజభా
గ్యమ్ముఁదృణీకరించి, సకలామరవందితరామరాజపా
దమ్ములుమాత్రమేకొలిచి ధన్యతగాంచినపూజ్యుఁడంచు దే
శమ్మునఁగీర్తి సంతతముఁజాటెడి, నెంతఘనుండొ! రాఘవా॥ 16

* * *

కృతిలో దోషములెంచిమెచ్చి కవినాక్షేపించు టేమంతగా
ప్రతనంబా కవికష్టమెట్టిదియొ కావ్యంబల్లుప్రౌఢుండెగా
కితరుల్ గాంచఁగలేరు; బిడ్డఁగనుసప్తవేదనల్ గర్భిణీ
సతిపాలించునొ గొడ్డురాలికెటుఁగన్ శక్యంబాకో! రాఘవా॥ 17

పరిమళయుక్తమున్ గనులపండువునైన గులాబిపువ్వదే
సరణిని గంటకాళిసరసన్ జనియించునో, పంకమందునే
కరణిని బద్మముద్భవముగాంచునో, యట్లె గుణంబుగల్గుఁగా
యరయఁగదోషమున్నయెడ; నయ్యదిగ్రాహ్యముగాదె రాఘవా॥ 18

*   *   *

ఎంతటిగ్రంథమందయిన నెవ్వియొ తప్పులుకొన్నియుండుఁదా
నెంతటివాఁడుగాని నరుఁడెద్దియొదోషముగల్గితీరుఁ; గా
సంతకళంకమున్నదిగదా శివుఁడున్ దలమీఁదఁబెట్టు కొ
న్నంతటివానికైన, జగమందిఁకఁబూర్ణుఁడెవండు? రాఘవా॥ 19

వీఁడునువాఁడునంచు మది వేఱువిధంబులనెంచ; నేను నీ
వాఁడనటంచు వేఁడిన ప్రపన్నునిఁ బ్రోవకమాననంచహా!
నాఁడు సముద్రతీరమున, నాథ! ప్రతిజ్ఞ యొనర్చినాఁడవే;
నేఁడెటుతప్పునీవ్రతము నేనును వేఁడ? మహాత్మ రాఘవా॥ 20

* * *

రావణునాపుమాపియిఁక రాజునొనర్తునునిన్ను లంకకుఁ;
గావవెయంచునాతఁడును గ్రక్కునవచ్చి మహీజనిచ్చినన్
రావణునాయయోధ్యకును రాజునుజేయుదునంచుఁ బ్రీతితో
నీవు విభీషణాఖ్యుఁగరుణించినవాఁడవుగాదె! రాఘవా॥ 21

రాతిరివచ్చినన్ బగలురావలయుంగద దానివెన్కఁ; న
ల్లే తమయాపదల్ దొలఁగి యొంతయు సౌఖ్యముగల్గునంచుఁగ
ష్టాతురులెంచి మానసములందు నినుంగదు నమ్మియున్నచో
ఏ తఱినో సుఖంబుగలిగించెదు తప్పకనీవు రాఘవా॥ 22

*   *   *

చలిబాధన్ దొలఁగింపనగ్నియుఁబిపాసాపీడఁబోఁగొట్టఁగా
జలమున్, క్షుత్తునడంప నన్నము నవశ్యంబౌనటుల్ భక్తి కా
వలయున్ సంసరణార్తిదీర్చి ముదమాపాదింపఁగాఁబట్టి ని
శ్చలదీక్షన్ నినుఁగొల్చునేర్పరినిగా సల్పంగదే రాఘవా॥ 23

భక్తింగాలముఁబుచ్చఁగోరిసఁగుటుంబంబెంతయో పెర్గుచుఁ
భుక్తింగూర్చియె సంతతంబు శ్రమముఁ బొందించెదుఁ; భాగ్యసం
యుక్తుల్ మత్తతచేత దుర్విషయలోల్యోపేతులై భక్తినా
సక్తింబొందు టెయర్దు; నీకొలువనఁ సామాన్యమే? రాఘవా॥ 24

* * *

అరిషడ్వర్గముఁగెల్చినఁ బరమసౌఖ్యంబబ్బునం చెందఱుం
దఱొత త్త్వజ్ఞులు పల్కుచుందురది సత్యంబేయగుంగాని, యె
వ్వరుసాధింపఁగ నేర్తురయ్య? అదిపై పైనున్న దేయంత! సా
గరనీరంబులు తియ్యనౌటెటులో యాకార్యంబటుల్ రాఘవా॥ 25

హరియునులచ్చికిన్ వశుఁడటన్న మతెవ్వఁడుగాఁడు? తద్వశీ
కరణకళాప్రభావమవఁగా నటువంటిదిసుమ్మి బాపురే!
సిరియెటనుంకునో యచటఁజేరును రెండఱో గానికోసమై,
నరులుపరుండుచోటులనె నల్లులుపట్టువిధాన, రాఘవా॥ 26

* * *

ధరపై నిష్ఠుధనాధికారములు పొందంగల్గునెంతేని యా
దరమందొక్క శతాంశమేనియును విద్యల్ గాంచలే వక్కటా!
పరమాధర్మమయంబులోకమని సర్వాంశంబులున్ జాటు; నె
త్తఱివచ్చున్ దయనీకు ధర్మమును సంస్థాపింపఁగన్? రాఘవా॥ 27

"ప్రతియుగమందుఁ బుట్టెదను పాపుల నెల్ల నడంచి సాధుసం
తతులను బ్రోచి ధర్మమును స్థాపన సేయుఁగ," నంచుఁ బార్థుతో
నతికరుణార్ద్రమానసుఁడవై మఱియొక్క స్వరూపమందుఁ బ
ల్కితి వని 'గీత' చెప్పినది కేవలసత్యము గాదె రాఘవా॥ 28

* * *

వినయముఁ దోపనీదు, మదవృద్ధికిఁ దోడ్పడుఁ బెంచుఁ గ్రోధముల్,
కనులను జూడనీదు, మఱి కర్ణములన్ విననీదు, బంధులన్
మునుపటియట్లు సన్నిధికిఁ బోవఁగనీ దధికారరోగమే
మనుజునిఁ బట్టుకొన్న; నది మానుపువైద్యుఁ డెవండు? రాఘవా॥ 29

సుబ్బండ్డైనను కల్మికల్గినయెడన్ సుబ్బయ్యగారేయనన్;
డబ్బున్‌లాగ ననేకులాతనినిగొల్వంబోయి స్తోత్రంబుగా
దబ్బుల్‌వల్కుదురాతఁడేప్రభువునాతండే గుణాఢ్యుండుహా!
డబ్బేదైవమటంచుఁజెప్పఁదగు కాలంబబ్బెఁగా! రాఘవా॥ 30

* * *

విద్యాభ్యాసఫలంబనంగ నకటా! విత్తార్జనంబంట! యే
యుద్యోగంబునొ చేయుటంట! యధికారోన్మాదులౌటంట! దు
ర్విద్యాబుద్ధులునేర్పు పద్ధతులుపాశ్చాత్యమతేమాను! ధ
ర్మోద్యుక్తుల్‌కలవాట యబ్బురముగాదూహింపఁగన్ రాఘవా॥ 31

వరశుల్కంబునుస్వీకరించుటతిపాపంబై నసాఁగాక యె
వ్వరుమానంగలరయ్య! దానికొఱకే వైవాహికోద్యుక్తులౌ
దురు! విద్యాభ్యసనంబుదానికొఱకే! దుర్దాంతవిత్తాశయే
ధరణింబాలనసేయు, దిక్కుగలదే ధర్మానకుఁ? రాఘవా॥ 32

* * *

చెడినను మామయేచెడును జేకొనెదఁ దగినంతకట్నముఁ
విడువనుపైసయైన, నని పెండ్లికుమారుఁడు పట్టుపట్టినన్
గడుసుఁదనంబుగానదియగాంచునుబంధుజనాదరంబు, నొ
క్కఁడయిన ఛీయనండుగద కాలమహత్త్వమదేమొ! రాఘవా॥ 33

సంతసముఁదొలిగోవులను చాలవెలియ్యఁగఁబూనువారికే
సంతసమొప్ప విక్రయముసల్పెదునట్టులు, పెండ్లి సంత నెం
తెంతయొద్రవ్యముంగొనుచు ఏముసలయ్యలకేనికూఁతులన్
సుంతయుసిగ్గులేకొసఁగు శుంఠలనేమనవచ్చు! రాఘవా॥ 34

* * *

శ్రీరఘురాముమామనని శ్రీమిథిలానగరాధినాథుఁడున్
శ్రీరమణీసమానయగు సీతకుమామనటంచు నాయయో
ధ్యారమణుండుపొంగఁగ, మహాద్భుతశోభఁజెలంగుపెండ్లికిన్
ధారిణియందుసాటిగలదా పరిపూతచరిత్ర! రాఘవా॥ 35

గుణవతులౌనవోఢలకుఁగూడ గృహంబుల అత్తగార్ల పో
రును భరియింపలేమిఁగడురోఁతజనించును బ్రాణమందుఁగా
వునసెయకాలమృత్యువునుబొంనుదు రెందఱోయంచుఁబల్కుదుర్
జనులిల నట్టియత్తలె పిశాచములందొకజాతి! రాఘవా॥ 36

* * *

నెమ్మినరణ్యగామివగు నిర్విషకుండులతాంగిఁజూచి "సీ
తమ్మ! భవన్ముఖంబుకృశమైనను జూడక నేను నిల్వలే
నమ్మరొ! నాదుకోడలుగనై తివి కష్టములిన్ని కంటకే
సుమ్మ" యటంచు శోకమునఁజొక్కినయట్టి మహాత్మురాలి, మీా
యమ్మనుబోలరాదె జగమందలియత్తలుప్రేమ! రాఘవా॥ 37

వనమందుండి శరీరరక్షణమొనర్పన్ నన్నియోగించి, కు
క్షినిపైఁబెట్టితివమ్మ యీ భువనభారంబెల్ల; నేకార్యమై
న్వని కెంతేసులభంబొనర్చునదలంపన్, నీవు నాయందచూ
పినదే హెచ్చగుపక్షపాతమనితోఁపించుంగదా తల్లిరో
యని కైకేయిని మెచ్చునీకుఁబ్రతియాహా! నీనగా, రాఘవా॥ 38

నీతండ్రిన్ మును సత్యబద్ధుఁజలుపన్ నీవెల్ల రాజ్యంబుసం
ప్రీతిన్ వీడి ప్రయాణమౌనెడ "ననున్ మీవెంటఁగొంపోవరే
మీతోఁగూడవసించునప్పుడు వనంబే నాకయోధ్యాపురం
బై తన్విన్ గలిగించునంచెఱుఁగరే ప్రాణేశ్వరా?" యన్న శ్రీ
సీతాదేవిమహోక్తులెల్లఁ బుడు రక్షించున్ మమ్మున్! రాఘవా॥ 39

నీకుంబట్టముగట్ట సంతసముతో సీతం(డి)యత్నింపఁదా
మేక(గ్రీవముగా జనుల్పొగడి యెంతేహర్షముం జెందినన్
నీ కేమోదముగల్గ లేదఁటగదా! "నేరాజనై నన్ (బ్రజా
నీకంబున్ దనియింప నేర" నను సందేహంబుగాఁబోల్బలీ!
లోకంబంమున నీయడంకువకు నీవున్ గాంతుమే రాఘవా॥ 40

*　　*　　*

అజ్ఞానంబు విశేషమైనపుడె గర్వాంధత్వముంగాంచి, స
ర్వజ్ఞత్వంబు ఘటిల్లినట్లె మదిలో భావించు మర్త్యుండు; తాఁ
బాజ్ఞుండైన నడంకువంగలిగి యల్పజ్ఞుండుగా నెంచెడిన్;
(ప్రజ్ఞాశాలికి భూషణంబనఁగ నమ్రత్వంబెగా, రాఘవా॥ 41

సిరికృపయబ్బువారలకుఁ జేకుఱుఁబోదు సరస్వతీదయా
గరిమము; భారతీప్రియులు కాంచఁగఁజాలరు లచ్చిమక్కువన్;
సిరియును విద్యయుంగలుగఁ జెల్వగురూపమునబ్బు, దబ్బనే
నురుగుణరాజియుంగలుగ, దొక్కధరాతనయావిభుండె య
బ్బురముగనన్నియుంగనిన పూజ్యుఁడటందురుగాదె! రాఘవా॥ 42

* * *

“కడుపారన్ దనుఁగన్నతల్లియగునా కౌసల్యకంటెన్ నినుం
గడుఁబ్రేమంబునఁజూచి నీకఖిల సత్కారంబులంజేయుచుం
డెడిరాముణ్ వనభూమికింబనిచితే లేరాక్షసీ?” యన్న భ
క్తుఁడుశ్రీమద్భరతుండె నీగుణముమాకుందెల్పఁగా రాఘవా॥ 43

అడవులలో వసింపఁగ జటాజినముల్ ధరియించి మీపురిన్
విడిచి రయానసీవుచను వేళ భవన్నగరంబులోననుం
డెడుజను లెల్ల నిన్విడువలేక తిన్సుఃఖముతోడ నీదువెం
బడిఁజనుచుండిరంట! యెటువంటిగుణంబులొ నీవి! రాఘవా॥ 44

* * *

ఒకయూరేలెడిమానవాధముఁడె గర్వోద్రేకియై కన్నుగా
నకవర్తించునుగాని లోకమునకున్ నాథుఁడవై యుండియున్
సకలాత్యద్భుతశక్తులన్ గలిగియున్ శాంతుఁడవై యాశ్రితా
ళికభీష్టార్థములిత్తువన్యశముగ ల్గెన్నికహా! రాఘవా॥ 45

రాతిని నాతిఁజేయ, భృగురామునిగర్వమడంప, నబ్ధికిన్
సేతువుగట్ట, రావణునిజీవముఁద్రెంప, నరణ్యవాసులౌ
కోఁతుల బంధుమిత్రులుగఁగూర్చుకొనంగ, విమాతకైన సం
ప్రీతిని సేవలంజలుపఁబృథ్విని నెవ్వఁడుచాలు? రాఘవా॥ 46

* * *

నినునొకసారిచూచిన మునీశ్వరులైనను మోహమంది, ని
న్నయమునఁ గౌఁగిలించుకొనఁగోరుదురంట! యోర! నీ
యనుపమరూపమొక్కపరియైనను జూపఁగరాదెనాకు? నిన్
గనుటకె నెప్పుడెప్పుడని కన్నులుకాయలుగాచె రాఘవా॥ 47

ఆరయ నెంతదృష్టమొగదా గుహుఁడాంచినదల్లనాఁడు! సీ
తారమణుండువచ్చెనని తత్క్షణమే ప్రమదాబ్ధిమున్గి ని
న్నో రఘువీర యనుచు నుత్కటమౌ తమిఁ గౌఁగిలించె! నీ
కూరిమియున్నచో, నెవరికోరిక నిష్ఫలమౌను? రాఘవా॥ 48

*　　　*　　　*

శ్రీకర! పావనీకరణ రేణుసమేతములంచు ధాత్రిలోఁ
బ్రకటకీర్తిగాంచిన భవచ్చరణాబ్జములిప్డు నావఁ బ్రా
కోకిన, నద్ది యేమియగునోయని భీతిని నీపదంబుల
స్తోకజలంబులం గడిగెఁ డొల్లి నిషాదవిభుండు బాపురే!
నాకటువంటి భక్తియె మనంబునఁ గల్గఁగనిమ్ము రాఘవా॥ 49

పరులను వేడఁబోసనుచు బాసయొనర్చినవాఁడఁగాని, పే
దఱికముచేత వాఙ్నియతి దప్పితిఁగా! పరితాపవహ్నిఁచే
దరికొనుచున్నదయ్యమది; దాతలకెల్లను దాతవైన నీ
శరణనియున్నవాని కగచాట్లను బెట్టెదవేల? రాఘవా॥ 50

* * *

కోరికలుజ్జగించిన సకుంఠిత మానసశాంతిఁబొందఁగా
నేరుచుమానవుండదియె నిక్కపుసాధనమింక నేదియుఁ
ధారిణిలేదు లేదనుచుదద్జ్ఞులు పల్కఁగవింటిఁగాని యే
కోరికలేనియున్కి సమకూరు విధంబదియేది? రాఘవా॥ 51

సిరిగలయప్డు నీపయిని చిత్తము నిల్వదటండ్రుగాని పే
దతికమాత్రమేపగిది దానిని నీపయినిల్చు? మత్తఱ
సిరిగలవాఁడు మై మఱపుఁజెందిన, బీదగృహస్థు దీనతఱ
పరజనయాచనాద్యమితబాధలఁజెందకయున్నె? రాఘవా॥ 52

* * *

అడుగుటకంటె ఘోరతరమైన విపత్తిలఁగల్గనేరదే
న్నఁడుఁజేయి సాఁపకుండఁగ దినంబులఁబుచ్చుటె కష్టమంచుఁదోఁ
చెడిని కుటుంబపోషణముచేయుట తప్పదుగాన; నాకు నీ
యడుగులుగొల్వశాంతియెటులబ్బును నీకృపలేక రాఘవా॥ 53

ఏమనుజుండు తానచటి కేగిన నేగునుగాక, యెవ్వరిఁ
వేమఱుఁజూచి వేఁడినను వేఁడునుగాక, యదృష్టశూన్యతఁ
గామిత మొందలేక కడుగాసినిమాత్రము పొందుటబ్రమే?
గ్రామముక్రొత్తదైనఁదనకర్మము క్రొత్తదిగాను రాఘవా॥ 54

* * *

ఎల్లవిధంబులఁ ధనికబృందదయారస మొంద యత్నముల్
చల్లఁగఁజేసిచేసి, విరసత్వముదప్పఁమతేమిగాంచలే
కుల్లముకులందుఁగొంది, విసుగొంది, విరక్తినిజెంది "శ్రీధనం
బొల్లమనర్థహేతు" వనయుక్తమె? నక్కకుదాక్షపండ్లు మ్రుఁ
పుల్లఁగనున్నవన్నకతపోలికనుండునుగాదె? రాఘవా॥ 55

ఎక్కడఁజూచినన్ గపటమే యభివృద్ధినిఁ జెందుచుండు హా!
యొక్కఁడు లేఁడు నీతి మనుచుండెడివాఁడొకవేళనున్నచో
నుక్కవలెన్ దరిద్రతను నుంతయు సౌఖ్యము గాంచలేక; నా
కక్కజమౌను యోగ్యుఁడగు నాతని పాట్లు దలంప! రాఘవా॥ 56

*   *   *

పుట్టిననాఁటనుండియును పొట్టకు బట్టకు దేవులాడు నే
నెట్టులు నిన్నుఁగొల్వఁగల నెప్పుడు హాయిగనుండుఁ బ్రాణమి
క్కట్టులఁ బాసి? నీపరమకారుణికత్వముఁ జూపవేల? నీ
విట్టులు పేక్ష చేసిన, మఱెవ్వరు ప్రోతురు నన్ను? రాఘవా॥ 57

తమ్ములఁజూచినట్టిగతిఁ దప్పకమూచెద వాశ్రితాళి ని
త్యమ్మనటంచుఁబల్కు దురు తద్జ్ఞులు; వానరసేనఁబ్రోచుమా
ర్గమ్మ నిదర్శనంబుగ విరాజిలెదానికి; మున్పుకేశవం
శమ్మననైన జన్మఁగనఁజాలక పోయితినయ్యొ! రాఘవా॥ 58

* * *

ఆటల్ పాటలునిష్టమా చిఱుతప్రాయంబందుఁ, గామంపుస
య్యాటల్ చాలరుచించుయావనపుఁబ్రాయంబందు, నెంచంగ నీ
మాటల్ దప్పమఁబొందుగోష్ఠియెడఁబ్రేమంబంతగా లేదయా
నీటల్ముంచెదొ పాలముంచెదొ నన్నుఁ, నీచిత్తమో రాఘవా॥ 59

గానముచేతనిర్జ దనుపఁగల్గుట కేసలవారదుండనే
దానముచేత నీవుప్రమదంబుగనర్జ బలిచక్రవర్తినే
మానముచేత నీనుబహుమానము గాంచుట కర్ణునుండనే
యేనొకనిప్రపయోజకుఁడ, నేగతి నిన్నలరింతు? రాఘవా॥ 60

*　　*　　*

రామపదంబుసోక నొకరాయి వనంబున రామయయ్యె; నా
రాముమహత్త్వమిట్టిదని ప్రస్తుతిసేయఁదరంబెయంప్రభూ!
నీమహనీయపాదములు నిత్యముఁదాల్చెడు నామనంబు తా
నేమి సుభాగ్యమొందెడినొయింకని యువ్విళులూరు రాఘవా॥ 61

ఇడుములఁ బెట్టితంచు నినునెన్నఁడు దూఱనయా మహాప్రభూ
కడుదయనీకుఁగల్గుటయె కారణమంచునుదోఁచువాని నేఁ
బడుటకు; లోకమెట్టిదొ విపత్తులు తెల్పఁగఁజాలినట్టు లె
వ్వఁడు సెకిఁగింప లేఁడనుభవంబె ప్రశస్తపుటాజ్ఞ, రాఘవా॥ 62

* * *

ఒకనిఁగవీంద్రుఁగాను, మఱియొక్కనిభక్తవరేణ్యుఁగాను, వే
ఱొకనినివాగ్మిఁగాను, నిఁకనొక్కనిగాయకుఁగాను, లోకమం
దొకనికిలేనిప్రజ్ఞ మఱియొక్కనికుండునటుల్ సృజింతువ
య్యకరుణ నీవుమానవులనందఱ నద్భుతలీల! రాఘవా॥ 63

ఎందఱు లేరు నాటకములెన్నొ రచించినవారు భూమిపై;
అందెదియేనియున్ భవదనంతరసాంచితవిశ్వనాటకం
బందలి పాత్రపోషణమహాద్భుతకౌశలరామణీయకం
బందు శతాంశమైనఁ గలదా? కవియన్ననుసీవ రాఘవా॥ 64

* * *

ఎందులకీజగంబు సృజియించితొ, యేమగునోయిదింక, నే
మొందులకున్ ధరిత్రి జనియింతుమొ, యెందులకేము మృత్యువున్
జెందుదుమో, మఱేమగునొ చెల్లనపిమ్మట? నంచు వేఁచెడిన్
సందియముల్; విచిత్రమిదిసర్వము మాయలమారి! రాఘవా॥ 65

ఒక్కఁడు పెండ్లి చేసికొనుచుండఁగ, వేఱొకఁడొంటిఁజావు; నిం
కొక్కఁడుపిండివంట తినుచుండఁగ నొండొకఁడేమ్బిగంజికి
ట్లొకని మేషమందె ముదమొక్కఁడ నార్తి మొఱొండుచోటనా!
నెక్కుతమున్నదో విధికి నిట్టివిలాసముపుట్ట? రాఘవా! 66

* * *

పరోగంబునులేక యొన్నవలెనె తేదార్ఢ్యముఁజూపువా
డొరా! యొక్కని మేషకాలమునఁబీన్నైయుంట, ఆ పూఁటకా
హారంబేమియు లేని పేదకొక నాఁడత్యంతభాగ్యంబుచే
కూరక, లక్షలుగూర్చువాఁడుతుదిటి భిక్షుండౌటయుంజూడఁగాఁ
బారిబ్ధంబనుదానిశక్తిగ్రహింపఁ వచ్చుఁగా రాఘవా॥ 67

మనుజుండిప్పుడు పూర్వజన్మకృతకర్మన్బట్టి పొందుఁ సుఖం
బునో దుఃఖంబునోయంచు శాస్త్రములు దెల్పంగావురఁ సత్యమే
యని భావింతునుగాని, బ్రహ్మ సరుఃచే ఆ కర్మఁ జేయింపనే
లను సందేహముతీఱకున్నయది దేవాయెట్టులుఁ! రాఘవా॥ 68

* * *

మతములనేకమున్నవనుమాటయథార్థమ; కాని, మా
మతమె ప్రశస్త మన్యములు మంచివిగావని యెవ్వరన్న స
మ్మతమగునేయుదారమతిమంతున కన్నియు ముక్తిమార్గసం
గతములెయన్న సత్యమును గన్గొనువాఁడె వివేకి రాఘవా॥ 69

పుడమిని నేడ్పుతోఁ గలుగఁ బూనుషుఁడంతఁ గ్రమక్రమంబుగాఁ
గడుపునకుఁ ధనంబునకుఁ గాంతకు నేడ్చుచునుండు; నిట్టులె
ప్పుడుఁ గడు దుఃఖమే గనుచు ముక్తిపథంబున నేగఁడక్కటా!
పుడకలఁ గాని పోవదొకో పుట్టెనుబుట్టినబుద్ధి! రాఘవా॥ 70

* * *

ఎవ్వఁడు నీపదాబ్జముల నెంతయు నిష్ఠను గొల్చుచుండునో
యెవ్వఁడు నీకృపామహిమనే తనుపొందక ప్రస్తుతించునో
యెవ్వఁడు నీకుఁ బ్రీతికర మేదియొ దానినె యాచరించునో
యవ్విమలాత్ముఁ డొందు ననయమ్ము నఖండసుఖమ్ము రాఘవా॥ 71

చేరన్ లేదొకపై సనాకునిధి మాసీతావిభుండేగదా!
యాతండేయిఁకఁదీర్చు నాఋణము నవ్యాజానుకంపామతిన్
సీతారాములనెప్డుఁగొల్తుననీ నిశ్చింతాంతరంగంబుతో
సీతమ్మన్ నినుఁగొల్చిగోపన ఘనశ్రీనొందెఁగా రాఘవా॥ 72

* * *

కీడొనరించుమానవునకేని హితుండగు మేటిమేటి; త
న్వేఁడక మున్నె పేదకు నభీష్టమొసంగెడుదాతదాత; మా
తాడక స్వామియానతి శిరంబునఁబూనెడుబంటుబంటు; చే
మోడుపుచేసి నిన్గొలుచు పూరుషుఁడేపురుషుండు రాఘవా॥ 73

నిన్నెడఁబాసినందులకు నిత్యము శోకమహాబ్ధిమగ్నయై
యున్నధరాతనూజఁగని యుంగరమిచ్చుచు "తల్లి! నాథుఁడే
సన్నిటులంపె నీకడకు; నమ్మికపుట్టఁగదీని నిచ్చినాఁ"
డన్న సమీరపుత్త్రుఁగని ఆయమ యెంతగసంతసించెనో!
యెన్నఁగనట్టి బంటు మఱియెవ్వఁడుగల్గునుమీకు? రాఘవా॥ 74

* * *

ఎక్కడనెప్డు "రామ" యను నెవ్వరిపల్కును విన్నఁదత్క్షణం
బెక్కడలేనిమోదమున నెంతయుపొంగుచు "రామ!రామ!" యం
చక్కడకేగిపాడుచును నాడుచుఁజొక్కుచు నశ్రుధారలన్
గ్రక్కునరాల్చు పావనిముఖాంబుజమెన్నఁడుచూతు? రాఘవా॥ 75

భాగవతాదిసుప్రథితభక్తిసుధారసపూర్ణకావ్యముల్
బాగుగనిచ్చలుంజదువువాఁడ, ననిర్వచనీయమౌముదం
బేగనువాఁడఁగాని, మదినింకను నిశ్చలభక్తిలేదయో!
యేగతినీభవాబ్ధిఁదరియింపఁగనోపుదునయ్య? రాఘవా॥ 76

* * *

ఆసలఁగెల్వనేరక మనోశ్వముత్రిప్పినయట్టులేగి యా
యాసమునెంతపొందితినో యంతులకెంతవిచారమయ్యెనో
వీసముదాచకుండ వినిపించుచుసర్వము, నీకుమ్రొక్కెదన్
దాసునితప్పులన్నియును దండముతోసరిగాఁగ రాఘవా॥ 77

ఎప్పుడో చావు తప్పదని యెవ్వరెఱుంగరు? కాని, మత్తులై
యెప్పటికప్పుడేమఱచి యెన్నొ యకార్యములాచరించుచున్
జెప్పఁగరానిబాధపడి చేసినవానికి నేడ్తురెందఱో!
యెప్పుడు మోదమిచ్చునది యేదన భక్తియగాదె రాఘవా॥ 78

* * *

అనయంబున్ భవదీయపాదకమలధ్యానామృతంబానుచున్
వనిలో నిన్గని, నీదుపాదుకలకుంబట్టంబుగట్టించి, వా
నిని శీర్షంబునమోచి తెచ్చి, యలనందిగ్రామమందుండి భ
క్తిని నీపేరనె కార్యముల్ సలిపి, కీర్తిన్గన్న ధన్యాత్ము స
ద్గుణరాశిన్ భరతున్ నుతింప విధికైనన్ శక్తుల్ చాలునే! రాఘవా॥ 79

"తమ్ముఁడ! చూడుమీవగలు ధాత్రిజవేమొ కపీంద్రులిచ్చి నా
రిమ్మగ" నంచునీవనఁగ, "ఎల్లపుడేనభివందనంబు పా
దమ్ములకాచరించుటను దప్పనివాఁడనుగాన, అందెలా
యమ్మవియేమొచెప్పఁగల నన్యవిభూషలెఱుంగనెంతమా
త్రిమ్మ"నటన్న లక్ష్మణుని ధన్యతయెంతనవచ్చు! రాఘవా॥ 80

* * *

బ్రదికెడిమూఁడునాళ్లు జవరాండ్రకొ కల్మికొ దేవులాడుచున్
మది నుపశాంతియన్న దణుమాత్రమెఱుంగక దుర్వ్యయంబొన
ర్చెదరు స్వకాలమంతయు ధరిత్రిని బెక్కురు; నీతిఁబూర్తిగా
వదలిరి; యెంతఘోరకలి! పాపవె దుర్దశనెల్ల రాఘవా॥ 81

ఎన్ని పరీక్షలందు జయమెత్తిన, వేతనమెంత తెచ్చినన్
మన్ననలెంతపొందినను మాటలనెంతటి నేర్పుఁజూపినన్
పున్నెమునొందలేఁడుగద పూరుషుఁడెవ్వఁడు నీతిలేనిచోఁ;
తిన్నఁగ దిద్దిమానవుల దేశమహోన్నతిఁగూర్పు రాఘవా॥ 82

* * *

కాశికి నేగుమాత్రమునఁగల్గునె ముక్తి? విభూతి చేతనే
యీశుని మెప్పునొందఁగలమే? జపమాలను ద్రిప్పినంతనే
యాశలు దూరమైనవియె? ఆత్మవిశుద్ధినిగన్న వాఁడె స
ర్వేశునికిష్టుఁడౌను, పయి వేషములెందులకోయి! రాఘవా॥ 83

తనపెండ్లామొ, కొమారుఁడో, కొమరియో, తన్బెంచువారో, ప్రియం
బునుబుట్టించు మఱెవ్వరేని మరణంబుఁ గన్న వేళఁ నరుం
డనుతాపానలతప్తచిత్తుఁడయి వేదాంతంబు భాషించుచుఁ
ఘనవైరాగ్యవిధంబుఁ జూపు నహహా! కానెప్పుఁటా లేఁగదా
దినముల్ చన్న కొలంది! మోక్షమెటు ప్రాప్తించుఁ? రాఘవా॥ 84

* * *

కలిమిఁ గాంతను గోరఁ గూడదని లోకంబందు శ్రీరంగనీ
తులు చెప్పంగఁ బ్రవీణులైన ఘనులుందుర్గాని, వారింద్రియం
బులకుఁ దాసులుగారె? యక్కటకటా! పూర్వంబునం గొన్ని వే
ళల మౌనీంద్రులె కొందఱాశలను వీడంజాలిరే? రాఘవా॥ 85

అనుకూలంబగు వేళ చేకుఱమి యో, యర్థంబు లేకుంటయో
తనవారే మనుకొందురో యనెడి సంత్రాసంబొ యేహేతువో
తనకున్నప్పుడె వండుగాని పరకాంతాశ్రీకుఁ గొందేయఁగన్!
మనసుం గెల్చినవాఁడెపో యరుదుగా సంభావింపఁగన్! రాఘవా॥ 86

* * *

ఏనొక సంగతిన్ దలఁప, నీవుమఱొక్కటియాచరించిన
ట్లైన విచారముం విసుగునందుచు దూఱితిబుద్ధి లేక నిన్;
కాని, భవత్కృతంబయిన కార్యమె మేలయి చాటుచేకృపన్;
నేనె దురూహపాలగుట నిక్కము, నామతిదిద్దు రాఘవా॥ 87

తెలిచువిపత్తులబ్బినను దైవముఁదిట్టునె బుద్ధిమంతుఁడౌ
నరుఁడెవఁడేనియున్? ఘనఘనాఘనగర్జన మర్భకాళికిన్
వెలిపుఘటించుఁగాని యది వృష్టినిగోరు కృషీవలాళికిం
గరముప్రమోదదాయకముగాదె జగజ్జనపాల! రాఘవా॥ 88

* * *

ఎవఁడో యొకండు నింద యొనరించెనటన్న విధం బెఱింగి నీ
వవనిజగర్భిణిన్ విడిచి యప్పుడ కాననమందుడించిరా
ననరజుఁడైన లక్ష్మణున కానతి యిచ్చితివంట! ధర్మమా?
భువిసుతవంటిమానినికి భూరివిపత్తులు గల్గఁజేయు నీ
వెవరినిఁకన్ దయార్ద్రమతినేలఁగఁబూనుదువయ్యా! రాఘవా॥ 89

తప్పుక్షమింపుమయ్య దయఁదప్పినవాఁడవటంటి నీ
వొప్పులకుప్పవౌ టెఱిఁగియుండియు; రాజ్యములోనియొక్కఁడే
నొప్పనికార్యముల్ సలుపకుండు విభుండవుగాన వీడినా
వప్పుడు జానకీరమణి; నంతియగాని కృపారసంబు నీ
కెప్పుడులోటుగాదనుచు నెవ్వరెఱుంగనివారు? రాఘవా॥ 90

* * *

సీతనుగాని యన్యసతిఁ జెందని ధర్మపరుండవౌటచే
ఆతతమైనప్రేమమున నామెనుబోలినపైడిబొమ్మనే
సీతగఁబ్రక్కనుంచుకొని చేసితి వాహయమేధయాగముల్;
నీతిని నీకు సాటియగు నేత యెవండు గలండు? రాఘవా॥ 91

"అమ్మా నీవిటనుండి బాధపడనేలా? నిన్ను నా వీపుపై
నెమ్మినిఁ దాలిచి సత్వరంబ పతిసాన్నిధ్యంబునంజేర్తు నా
వమ్మా" యంచతిభక్తిఁ బావని తనుఁ బ్రార్థింపఁగా, "నాదు దే
హమ్మున్ దాఁకఁగఁ బ్రాణనాథుఁడొకఁడే యర్హుం" డటంచన్న సీ
తమ్మన్ బోలఁగలట్టి కాంతకలదే ధాత్రీస్థలిన్? రాఘవా॥ 92

* * *

అనయము యోగిమానసములందుఁ జరించెడి నీపదాబ్జముల్
ననుసికధన్యుఁ జేయుటకు నా కఠినంపుమనస్సునందుఁ గూ
డ నిలుపఁగా దయామతిఁ గడంగితివౌర! భవత్పరోపకా
రనిరతి సన్నుతింపఁగఁ దరంబా కా యెవ్వరికైన? రాఘవా॥ 93

నీ నమ్రత్వము, నీ దయామయతయుఁ, నీ శాంతిసంపత్తియుఁ
నీ నిశ్చిద్రపరోపకారమతియున్, నీ శౌర్యధైర్యంబులుఁ
నీ నిశ్చంచలధర్మబద్ధతయు, వర్ణింపఁగ దక్షుఁడనే?
యానందంబును బట్టలేక కేటుల పద్యాలల్లుదుఁ రాఘవా॥ 94

* * *

ఎన్నోరీతుల వేఁడుచుంటిఁగద నన్నే నేళ రక్షింతువో
మున్నా గ్రాహముచేఁజిక్కి నగజంబుఁ గాచినావంట యా
పన్నత్రాణ! భవత్కృపారససుధావారాశికిఁ లోటురా
దన్నా యిప్పుడు బిందువొక్కటి వ్యయంబైనంతనే రాఘవా॥ 95

చేయఁగ నేర జన్నములు; చేయఁగ నేరఁ దపంబు నెన్నఁడున్
చేయఁగ నేర దానములు; చేయఁగ నేరను తీర్థయాత్రలన్
చేయఁగ నేర శాస్త్రములు చెప్పిన చొప్పునఁ గర్మ మెద్దియున్
మాయలు లేక తెల్పితిని మాయలు పన్నక ప్రోవు, రాఘవా॥ 96

* * *

వనితార్థంబులఁ దిట్టిపోయుదురు సర్వానర్థమూలంబులం
చును; నిక్కంబరయంగ జిత్తమె నరుల్ జోద్యంబుగాఁ ద్రిప్పుచున్
ఘనకష్టాన్వితుఁ జేయుచుండునని పల్కంగాఁ దగున్; ధీరు నె
వ్వనిఁ గాంతాకనకప్రభావము కలంపం జాలెడున్? రాఘవా॥ 97

తనుమోహించినరంభకున్ శుకుఁడు మున్ దాఁ జిక్కఁడే? వరూ
థిని బల్మిం దనుఁ గౌఁగిలించినను దా ధీరత్వమున్బాసెనే
ఘనుఁడా నాప్రవరాఖ్య విప్రుఁడు? మహాకామార్తయై తన్ను వే
డిన చిత్రాంగిని రాసుతుండెనసినాఁడే తొల్లి? రాఘవా॥ 98

* * *

మున్ను త్రిశంకభూవరుని పుత్రుఁడు వైభవమెల్లఁ బాసి యె
న్నెన్నియొ దుస్సహాపదల నేనియుఁ గాంచెనుగాని, కల్మికై
యెన్నఁడు బొంకలేఁడు; జనకేప్సితసిద్ధికి సర్వరాజ్యమున్
గ్రన్నన వీడి శాశ్వతముగా అవివాహితుఁడై మహాధృతిన్
వన్నెకునెక్కె భీష్ముఁడును; వారివె జన్మములన్న రాఘవా॥ 99

మానుషజన్మ దుర్లభము మాధవసేవను మానఁబోకుఁడో
మానవులార యంచు మతిమంతులు పల్కుచునైననేమి! య
జ్ఞానుల కెట్లు కల్గు సువిచారము నీకృప లేకపోయినన్?
నే నవివేకిఁగానఁ గరుణించి నను న్గవరింపు రాఘవా॥ 100

*   *   *

అన్నము రామచంద్ర యని ఆరట మొందెడు దీనమానవుల్
గన్నపుడే వగించుకొని గంజియుఁ బోయక తిట్టిపంపి, సం
ఘన్నుఁడు వచ్చెనేని తమవంశము జన్మము నిల్లు ధన్యతన్
గన్నటులెంతయో ముదముగాంచుచు వానికనేకరీతులన్
మన్ననసేయువారిఁ గన, మంకును నాయెడలెల్ల! రాఘవా॥ 101

పదపదరాయటంచు ధనవంతుల సేవకులీడ్చుచుండఁగా
సదయతఁజూడరేయనుచుఁ జాగిలిమ్రొక్కుచుఁబొట్టకోసమే
గద యవమానమెంతయినఁగాంచి భరింతురి దరిద్రులక్కటా!
ఉదరమునిచ్చి యన్నమిడకుండుట న్యాయమెనీకు? రాఘవా॥ 102

* * *

అన్నముపెట్టవయ్య యని ఆఁకొని వేఁడిన మాలవాని రా
వన్నయటంచు సోదరునియట్లు ముదంబున వానికష్టముఁ
గ్రన్ననఁదీర్చి నీపదముగాంచెను మున్నొకభూపుఁడద్దిరా!
యెన్నఁగరాని జ్ఞానమది! యెప్పుడు కల్గునొనాకు? రాఘవా॥ 103

కొంపలు కాలుచున్నపుడు గొబ్బున నచ్చటికేగి, మంటలన్
దాపున నార్పఁగాఁగడఁగి దీనులయార్తిని దీర్పఁబోవుటే
యింపగుసేవ దేవునకు; నెంతియొ దవ్వుననుండి కర్మయో
గంపుఁబ్రశస్తిఁగూర్చిపలుకన్ హరిసేవనమౌనె? రాఘవా॥ 104

* * *

మనసా శోకమంటిదని మాన్యులు శాస్త్రములందుఁ జెప్పినా
రనుభవజన్యమైన సుఖదుఃఖ్యాది; యోలన, దైవమందు నా
కనిమిషమైన నిల్వక విఘాతములన్ గలిగించు భక్తుఁడై
మనజతనంబులన్ సలుపు మానవుచిత్తము! బత్తితాల్పనా
మనసునుగట్టి గట్టిగను మంచిదిగానొనరింపు రాఘవా॥ 105

ఎందఱుచక్రవర్తులో మహింబరిపాలనసేయు లేదె, యిం
కెందఱో చేయుచుండఁగనమే! మఱిచేసెడివారు గల్గరే!
యెందునురామరాజ్యమునకీడు త్రికాలములందునుండదం
చెందఱో విజ్ఞులందుగద యెంతమహాత్ముఁడవోయి! రాఘవా॥ 106

* * *

అనుపమమాధురీభరితమై, పరమాద్భుతశక్తియుక్తమై
మునిజనకీర్తనీయమయి, భూరిసుఖప్రదమంత్రరాజమై
తనరెడు నీదునామము సదాస్మరియించుచు నీకునిష్టమౌ
పనులనె నిర్వహించుచును వర్తిలఁజేయవె నన్ను రాఘవా॥ 107

జనమంచ్యన్వయమందుఁబుట్టితిని లక్ష్మ్యంబాసుగర్భంబునన్;
ఘనుఁడౌ వెంకటరామయార్యుఁడు సుధీగణ్యుండు మాతండ్రి; స
జ్జనసందోహవిధేయతాన్వితుఁడ, వై శారద్యశూన్యుండ; ని
ర్ధనుఁడన్, జ్ఞానవిహీనమానసుఁడ, సీతారామయాఖ్యుంఁడ, నే
వినతుల్ సేయుచు నీకు నీకృతి సమర్పింతున్ బ్రభూ రాఘవా॥ 108

శ్రీరాఘవశతకము సర్వము సంపూర్ణము.